

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף קיב

רב אדא בר אהבה מתני: רב אדא בר אהבה שנה את דברי רמי בר חמא על הברייתא דלהלן.

אם האבא הוריש לבנים כסף שהוא קיבל בעבור הלוואה בריבית, הם לא חייבים להחזיר אותו ללווה. (המלווה בריבית חייב להחזיר את הריבית ללווה. כמובא בגמרא במסכת בבא מציעא). אמר רמי בר חמא מכאן לומדים שיוורש נחשב כ'לוקח', ולכן הבנים קנו את הריבית הגזולה' ביאוש ושינוי רשות (רמי בר חמא סובר שהריבית נחשבת ל'גזל' בידי המלווה. תוס').

רבא אמר: אין ראייה. כי יתכן שרשות יורש לאו כרשות לוקח והסיבה שהבנים לא צריכים להחזיר את הריבית, בגלל שרק את המלווה עצמו חייבה התורה להחזיר את הריבית כדי שהלווה "יחיה איתו", אבל את הבנים היא לא חייבה.

מאן דמתני לה אברייתא: מי ששונה את דברי רמי בר חמא על הברייתא הנ"ל כל שכן שהוא שונה אותם על המשנה כי שם אין סיבה שלא לומר כן. אבל האומר אותם על המשנה הוא לא יאמר אותם על הברייתא, כי מהברייתא אין ראייה וכמו שאמר רבא שהתורה לא חייבה את הבנים להחזיר את הריבית.

*

ת"ר הגוזל ומאכיל וכו': אם הוריש האבא את הגזילה עצמה והיא קיימת, אם הבנים גדולים הם חייבים להחזיר אותה. (לדעת רבי בר חמא שרשות יורש כרשות לוקח מדובר כאן לפני יאוש, כי לאחר יאוש הבנים כבר קונים את הגזילה ביאוש ושינוי רשות. אמנם לדעת רבא מדובר אפילו לאחר יאוש כי רשות יורש לאו כרשות לוקח). ואם הבנים קטנים, הם פטורים מלשלם כי הם לא בני העמדה בדיון, ואפילו שהגזילה קיימת בעולם. וברייתא זו כשיטת סומכוס (המובאת לקמן בסוף העמוד).

ואם אמרו הבנים הגדולים 'אנו לא יודעים את החשבונות שחישב אבינו עמך' כלומר אנו לא יודעים האם הוא כבר שילם לך על הגזילה, הם פטורים מלשלם.

קושיא: משום דאמרי 'אין אנו יודעין' פטורים? והרי הם יודעים שאביהם גזל, ואם כן יש כאן 'ברי ושמא' כלומר ברור שהוא גזל וספק אולי הוא שילם את הכסף, והדין הוא 'ברי ושמא ברי עדיף'. ואם כן עליהם להשיב את החפץ!

תירוץ: אמר רבא הכי קאמר: הכוונה שאם הגדולים אומרים אנו יודעים את החשבונות שחישב אבינו איתך והוא שילם לך את הכסף ולא נשאר לך שום דבר שהוא חייב לך, הם פטורים. (ויש לקרוא את דברי המשנה בלשון תמיהה 'אין אנו יודעים חשבונות שחישב אבינו עמך? אנו יודעים שהוא שילם לך! הגהות יעב"ץ).

תניא אידך וכו':

קושיא: קטנים מי מחייבי: האם קטנים חייבים על מה שאכלו את הגזילה, והרי אפילו אם הם נכנסו בעצמם לחצר הנגזל והזיקו אותו הם פטורים מלשלם.

תירוץ: אמר רב פפא: מדובר שעדיין הם לא אכלו את הגזילה, ולכן אפילו קטנים חייבים להחזיר. וברייתא זו היא דעת חכמים החולקים על הבריייתא הקודמת שהיא דעת סומכוס (כמובא לקמן בסוף העמוד).

*

אמר רבא הניח להם אביהם פרה שאולה: האבא שאל פרה ומת, הבנים יכולים להמשיך להשתמש בפרה במשך כל ימי ההשאלה ששאל האב ולהחזירה לבסוף לבעלים (כי הבנים יורשים את הזכות שהיתה לאבא שלהם להשתמש בפרה). ואם הפרה מתה באונס, הם לא חייבים לשלם (אפילו ששואל חייב באונסין), משום שהם לא שאלו אותה והם לא קבלו על עצמם את השמירה עליה.

ואם הבנים היו סבורים שהפרה הזו שייכת לאביהם ושחטו ואכלו אותה, עליהם לשלם למשאל דמי בשר בזול. דהיינו שני שליש מהמחיר, אך לא את כל המחיר, כי אם הם היו יודעים שהם יצטרכו לשלם הם לא היו אוכלים אותה. (וכן עליהם להחזיר את העור של הבהמה ששחטו כמות שהוא, כי הוא שייך למשאל).

ואם הוריש להם אביהם גם קרקע שהיא 'אחריות נכסים', עליהם לשלם למשאל את דמי הפרה.

איכא דמתני לה: את הקטע האחרון 'הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם' יש המפרשים אותו על הרישא של דברי רבא. דהיינו על מקרה שהבהמה מתה והם פטורים, שאמנם אם הוריש להם אביהם קרקע הם חייבים לשלם.

הסיבה לכך בגלל שלדעת רבא השואל מתחייב בתשלום האונסים שיקרו לבהמה כבר בשעת ההשאלה, וממילא הקרקע של האב כבר השתעבדה לאונס שקרה אצל הבנים שהבהמה מתה, ולכן הם חייבים לשלם מהקרקע שירשו למשאל את דמי הבהמה שמתה. ורבא חולק בזה על רב פפא הסובר שהמשאל מתחייב באונסים רק בשעה שהאונס קורה.

ויש המפרשים אותו על הסיפא של דברי רבא. שאם הם אכלו את הבהמה הם חייבים רק דמי בשר כזול, אמנם אם הוריש להם האב קרקע הם חייבים בתשלום מלא.

המפרשים על הרישא (אם מתה הבהמה) יסברו שכל שכן שההוראה הזו הולכת גם על הסיפא (אם אכלו אותה). ורבא חולק על רב פפא כאמור. אבל המפרשים על הסיפא (אם אכלו אותה) יסברו שברישא (אם מתה הבהמה) אינם חייבים לשלם מהקרקע שירשו, כי רבא סובר כמו רב פפא שהשואל מתחייב באונסין רק בשעה שהאונס קורה, ואם כן האונס קרה לבנים ואז כבר השואל (האבא) לא היה בעולם וממילא אי אפשר לחייב את הנכסים שלו.

דאמר רב פפא היתה פרה גנובה לו: גנב פרה בערב שבת, ובשבת שחט אותה, חייב בתשלומי ארבעה וחמשה. בגלל שבקרבן הוא התחייב כבר בערב שבת, ואילו בשבת הוא מתחייב על השחיטה תשלומי ד' וה'. ואפילו שהוא מתחייב מיתה בגלל השחיטה והדין הוא 'קם ליה בדרכה מיניה' (= תן לו את העונש החמור מבין שאר העונשים ואם הוא מקבל מיתה הוא פטור מתשלומין)? מכיון שתשלומי ד' וה' הם קנס, בקנס לא אומרים 'קם ליה' כי הוא חידוש שחידשה תורה.

אבל אם הוא שאל פרה מערב שבת ובשבת שחט אותה, הוא פטור מתשלום למשאל. מכיון שברגע שהוא שוחט אותה הוא גם גונב אותה, ואז הוא מתחייב מיתה על השחיטה ו'קם ליה כדרכה מיניה' דהיינו הוא מקבל את העונש החמור (מיתה) ופטור מהעונש הקל (תשלומין).

נמצא שרב פפא סובר שהשואל מתחייב על הנזקים שיקרו לבהמה בשעה שקורה הנזק, ולא בשעת ההשאלה. כי אם היה מתחייב בשעת ההשאלה לא היה כאן חיוב מיתה ותשלומין באין כאחד, אלא חיוב תשלומים לפני שבת וחיוב מיתה בשבת ואם כן הוא לא היה פטור מתשלומין.

בר חמוה דרבי ירמיה: בן חמיו של רבי ירמיה (= גיסו) טרק את הדלת בפני רבי ירמיה ולא נתן לו להכנס לבית חמיו לאחר פטירתו. כי רבי ירמיה טען שחמיו מכר לו או נתן לו את הבית במתנה, והוא רצה לקחת את הבית לאחר מות חמיו, אבל הבן לא נתן לו להכנס.

הלך רבי ירמיה לרבי אבין וסיפר לו את הדבר. אמר רבי אבין הקטן צודק כי הוא תובע את הבית שלו. אמר לו רבי ירמיה הרי יש לי עדים שהחזקתי בבית עוד בחיי אביו ואם כן הוא שלי. א"ל רבי אבין וכי מקבלין עדים שלא בפני הבעל דין? דהיינו הקטן אינו נחשב לבעל דין עד שיגדל ואי אפשר לדון אותו, ואם כן עליך להמתין עד שיגדל.

א"ל רבי ירמיה: **ולא? והא קתני בין גדולים:** הרי כתוב בברייתא שאם הניח האבא את הגזילה קיימת לבניו בין גדולים ובין קטנים חייבים להחזיר אותה. מוכח שמחייבים קטן להחזיר חפץ שאינו שלו, ואם כן גם כאן יש לחייב את הקטן להחזיר את הבית.

א"ל רבי אבין הרי על אותה ברייתא חולק סומכוס וסובר שלא מחייבים את הקטנים. א"ל רבי ירמיה **'אכפל כולי עלמא וכו'** וכי כולם החליטו לפסוק כסומכוס כדי להפקיע ממני את הבית? (כלומר הרי הלכה כחכמים שהם רבים מול סומכוס שהוא יחיד, וכי אתה פוסק כסומכוס כדי שאני אפסיד? אמנם רבי אבין באמת סבר כסומכוס. יש"ש).

אדהכי איגלגל מילתא: בין כן ובין כך התגלגל הדבר והגיע לפני רבי אבהו. אמר להם רבי אבהו האם לא שמעתם מה שאמר רב יוסף בר חמא שקטן שמת אביו והוא לקח את עבדיו שירש מאביו כדי שיעזרו לו, והלך וירד לתוך שדה חבירו וטען שהיא שלו. הדין הוא שלא אומרים נמתין עד שהוא יגדל, אלא מוציאים את השדה מידו מייד, וכשיגדל הוא יביא עדים שהיא שלו ואז נראה אם דבריו נכונים. ואם כן גם כאן עלינו להוציא את הבית מיד הקטן ולתת אותו לרבי ירמיה.

דחיה: מי דמיו? האם שני המקרים דומים? שם לקטן לא היתה שום חזקה מאביו שהשדה של חבירו היא שלו, ולכן מוציאים אותה מידו. אבל כאן יש לקטן חזקה מאביו שהבית שלו ולכן לא מוציאים אותו מידו, אלא כשיגדל הקטן יביא רבי ירמיה עדים שהבית שלו וידון עם הקטן בבית דין.

תהי בה ר' יוחנן: כלומר חשב ובדק ר' יוחנן להבין מדוע, והרי הדין הוא שלא מקבלים עדים שלא בפני בעל דין.

קיבלה מיניה: רבי יוסי בר חנינא קיבל מר' יוחנן את ביאור דברי רבי שבתאי, שמדובר במקרה שהיה הבעל דין חולה או שהיו עדיו חולים וכו', ושלחו בית דין לנתבע לבוא והוא לא בא, במקרים הנ"ל מקבלים עדות גם שלא בפני בעל דין, כיון שאנו חוששים שמא העדים ימותו ואם לא עכשיו אימתי.

כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא: מדובר שכבר התחילו לדון בבית דין ושלחו לנתבע שיבוא ולא בא, אבל אם עדיין לא התחילו לדון יכול הנתבע לומר 'אני הולך לבית דין הגדול שבארץ ישראל'.

קושיא: אי הכי: והרי גם לאחר שהתחילו לדון הוא יכול לומר 'אני הולך לבית דין הגדול שבארץ ישראל'.

רבינא מתרץ: מדובר שהתובע מחזיק בידו איגרת מבית דין הגדול שהם שלחו לבית דין כאן להכריח את הנתבע לדון בפניהם כאן.

*

אמר רב מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין: אם העדים החתומים בשטר רוצים ללכת למדינת הים, מביאים את המלווה לבית דין, והעדים מעידים שזה כתב ידם, ובית דין כותבים בתחתית השטר: 'במושב שלושה היינו, ובאו פלוני ופלוני והעידו על חתימת ידם ואישרנוהו וקיימנוהו', ובכך הם מקיימים את השטר. לדעת רב אפשר לקיים את השטר שלא בפני הלווה. ולדעת רבי יוחנן אין מקיימין את השטר שלא בפני הלווה.

אמר ליה רב ששת לרבי יוסי בר אבנה: אסביר לך את טעמו של רבי יוחנן, שנאמר "וְהוֹעֵד בְּכַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ", דהיינו שבעל השור הנוגח צריך לעמוד ליד שורו בזמן הדיון בבית דין, ומכאן שאין מעידים על האדם שלא בפניו, וכמו כן לא מקיימים את השטר שלא בפני בעל דין.

אמר רבא: ההלכה היא שמקיימים את השטר שלא בפני בעל דין, ואפילו עומד הבעל דין וצווח 'אל תקיימוהו כי הוא מזויף' לא חוששים לדבריו ומקיימים את השטר שלא בפניו.

ואי אמר נקיטו לי זימנא: ואם אמר הלווה 'תנו לי זמן עד שאביא עדים והם יעידו שהוא מזויף', נותנים לו זמן, ואם בא בזמן שקבעו לו, דנים בדבריו. ואם לא בא בזמן, ממתינים לו שני וחמישי ושני, ואם עדיין לא בא, כותבים עליו שטר נידוי על שלא פורע את חובו, והנידוי הוא למשך תשעים יום לפי הפירוט הבא –

בשלושים יום הראשונים לא יורדים לנכסיו לפי שאנו אומרים שמא הוא טורח למצוא הלוואה כדי להחזיר את החוב. בשלושים יום האמצעיים גם לא יורדים לנכסיו לפי שאנו אומרים שמא הוא לא מצא מישהו שילווה לו, וכעת הוא טורח למכור את נכסיו כדי להחזיר את החוב. בשלושים יום האחרונים גם לא יורדים לנכסיו לפי שאנו אומרים שמא הוא מצא מישהו שיקנה את נכסיו, והקונה עצמו טורח ומחפש מעות.

לא אתא, כתיבין אדרכתא אניכסיה: ואם הוא לא בא לאחר התשעים יום, כותבים למלווה 'אדרכתא', כלומר כותבים לו פסק דין שהוא יכול לרדת לנכסיו של הלווה וליטול אותם עבור חובו.

והני מילי: ומה שממתינים לו זה רק כאשר הלווה אמר שהוא יבוא בזמן שקבעו לו, אבל אם הוא אמר שלא יבוא כלל, כותבים למלווה מיד 'אדרכתא'.

והני מילי במלוה: ומה שממתינים לו זה רק בהלוואה, אבל בפקדון כלומר שהפקיד משהו אצל חברו והוא לא רוצה להחזירו לו, כותבים מיד 'אדרכתא'.

וכי כתיבין: ומה שכותבים 'אדרכתא' למלווה זה רק על קרקעות, אבל על מטלטלין לא, לפי שאנו חוששים שמא המלווה יִכְלֶה את המטלטלין של הלווה, וכשיבוא הלווה ויביא עדים שיפסלו את השטר הוא לא ימצא כלום לגבות בחזרה.

ואי אית ליה מקרקעי למלוה: אבל אם יש למלווה קרקעות כותבים 'אדרכתא' אפילו על מטלטלין, לפי שאף אם המלווה יִכְלֶה את המטלטלין של הלווה הוא יגבה מקרקעותיו של המלווה.

ולא היא: מסקנת הגמ' שלא כך הדין, אלא אפילו אם יש לו קרקעות לא כותבים 'אדרכתא' על מטלטלין, משום שאנו חוששים שמא הקרקעות של המלווה יתקלקלו ויהיו שוות פחות משווי החוב, ולא יהיה ללווה מהיכן לגבות בחזרה.

וכי כתיבין אדרכתא מודעיין ליה: מודיעים ללווה שכתבו 'אדרכתא' על נכסיו.

והני מילי דמיקרב: ומה שצריך להודיע לו זה רק כשהוא נמצא במקום קרוב, אבל אם הוא נמצא במקום רחוק לא צריך להודיע לו.

ואי מירחק: אבל אם הוא נמצא במקום רחוק ויש לו קרובים שיכולים להודיע לו, או שיש שיירות שבאות והולכות למקומו, ממתנים מלכתוב 'אדרכתא' שנים עשר חודשים עד שילכו ויבואו השיירות.

כי הא דרבינא: וכמו שרבינא המתין מלכתוב 'אדרכתא' לאדם בשם 'מר אחא' שהלווה כסף לחבירו והלווה לא היה בעיר, והמתין לו עד שילכו ויבואו השיירות ממקום הנקרא 'בי חוזאי'.

ולא היא: אבל באמת אין ראייה מכך, לפי שבמקרה של רבינא 'מר אחא' היה אדם אלים, ואם היינו כותבים לו 'אדרכתא' לא היינו יכולים להוציא אותה מידו (אם הלווה היה מביא עדים שבאמת הוא לא חייב לו), אבל במקרה שהמלווה אינו אדם אלים לא ממתנים כ"כ הרבה זמן, אלא במקרה שבית דין דנו ביום שני (= בית דין היו יושבים בימי שני וחמישי) היו ממתנים עד ששליח בית דין ילך למחרת ביום שלישי להודיע ללווה, ויחזור הלווה לעיר ביום רביעי, וביום חמישי יעמוד בפני בית דין.

*

אמר רבינא: שליח בית דין שהלך להזמין איש לדין, וחזר ואמר לבית דין שאותו האיש אינו רוצה לבוא, אנו מאמינים לשליח כמו שני עדים, לפי שאינו משקר לבית דין.

וה"מ לשמתא: ומה שהשליח נאמן זה רק לעניין שאנו מנדים את אותו האיש ללא שטר נידוי, **אבל לפתיחא,** כלומר אבל אנו לא מאמינים לו לעניין שנכתוב על אותו האיש שטר נידוי, לפי שכדי להתיר שטר נידוי על הנתבע לשלם לסופר בית הדין את דמי השטר נידוי שכתב עליו, וכיון שיש כאן הפסד ממון לנתבע אין השליח בית דין נאמן להפסידו ללא עדים.